

Rozdział I. Archiwalia izb przemysłowo-handlowych II RP

Wstęp

Izby przemysłowo-handlowe nie były tworem nieznanym na ziemiach Polskich. Za wzorem napoleońskim w Księstwie Warszawskim utworzono w 1809 roku rady handlowe, zaś w Królestwie Polskim w 1817 roku izby handlowe i rękodzielnicze. Zlikwidowano je po powstaniu listopadowym i w zaborze rosyjskim już się nie odrodziły, mimo różnych usiłowań ze strony polskich sfer przemysłowych. Od połowy XIX w. izby handlowe działały natomiast w pozostałych zaborach - pruskim i austriackim. Oparte były o ustawodawstwo obce. Należy podkreślić, gdyż w literaturze pojawiają się nieścisłości, że w Prusach izby nazywały się "izbami handlowymi", a w Galicji "izbami handlowymi i przemysłowymi". Poza tym pruskie izby różnie w swoich nazwach oficjalnych dookreślały siedzibę; raz z użyciem przyimka "zu", a innym razem "in". Przykładowo: nazwy Handelskammer zu Thorn lub Handelskammer in Thorn po polsku oznaczały Izbę Handlową w Toruniu.

Polska w 1918 roku "odziedziczyła" izby pruskie i galicyjskie. Próby utworzenia izb na terenie byłej Kogresówki nie udawały się aż do momentu, gdy inicjatywę przejął minister Eugeniusz Kwiatkowski. Wola polityczna sanacji doprowadziła do tego, że w 1927 roku zostało wydane rozporządzenie z dnia 15 lipca 1927 roku o izbach przemysłowo-handlowych^[1]. Na jego podstawie ujednociono samorząd przemysłowo-handlowy w okresie II RP. Część "starych" izb zostało zlikwidowanych, powołano nowe w Lublinie, Warszawie i Wilnie, a w 1931 roku otworzono Izbę Przemysłowo-Handlową w Gdyni. Zniesiono w 1933 roku samodzielną Izbę bydgoską, dzieląc jej okręg między okręgi Izby gdyńskiej i poznańskiej. W miejsce Izby Przemysłowo-Handlowej w Bydgoszczy powstał z dniem 7 grudnia 1933 roku bydgoski oddział Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni. Jako ostatnia do grona zreformowanych izb dołączyła - istniejąca od 1922 roku - Izba Handlowa w Katowicach, gdyż w 1933 roku Sejm Śląski wyraził zgodę na wejście w życie na obszarze województwa śląskiego rozporządzenia o izbach^[2].

Łącznie w okresie istnienia II Rzeczypospolitej izby działały w:

1. Bielsku (1919 - 1935), z czasem jako oddział Izby katowickiej
2. Brodach (1850 - 1927)
3. Bydgoszczy (1875 - 1933)
4. Gdyni (1931 - 1939), z oddziałem w Bydgoszczy (1933 - 1939)
5. Grudziądzu (1899 - 1931)
6. Katowicach (1922 - 1939), z oddziałem w Bielsku
7. Krakowie (1850 - 1939)

8. Lublinie (1929 - 1939)
9. Lwowie (1850 - 1939)
10. Łodzi (1929 - 1939)
11. Poznaniu (1851 - 1939)
12. Sosnowcu (1929 - 1939)
13. Toruniu (1852 - 1927)
14. Warszawie (1929 - 1939)
15. Wilnie (1929 - 1939).

W rozdziale omówiono więc archiwalia tych instytucji.

Izba Handlowa i Przemysłowa w Bielsku

Jak wynika z bazy archiwalnej SEZAM oraz portalu szukajwarchiwach.pl z zespołu Izby Handlowej i Przemysłowej w Bielsku ostała się tylko jedna jednostka archiwalna. Umieszczono ją w zespole "Izba Przemysłowo-Handlowa w Katowicach Ekspozytura w Bielsku". Znajduje się on w Archiwum Państwowe w Katowicach - Oddział w Bielsku-Białej pod numerem 187/13. Trzeba wyjaśnić, iż Izba Handlowa i Przemysłowa w Bielsku (co nie było jasno opisane w literaturze) na przełomie 1934 i 1935 roku została przekształcona w oddział Izby katowickiej. Owa jedna jednostka pochodzi z roku 1935 - roku likwidacji Izby jako samodzielnej instytucji. Prawdopodobnie w Bielsku utrzymano oddział Izby katowickiej do 1939 roku. Zresztą na stronie Oddziału Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Bielsku-Białej widnieje informacja, iż był dyrektorem bielskiej Izby Teofil Adamecki kierował nią do 1938 roku^[3]. Dla uściślenia kwestii organizacyjnych należałoby przeprowadzić kwerendę w przedwojennych aktach Izby katowickiej oraz sprawdzić jej sprawozdania z lat trzydziestych.

Zespół numer 187/13 był katalogowany w bazie SEZAM jako "stowarzyszenia i związki". Utrudniało to wyszukanie drugiego zespołu: Izba Przemysłowo-Handlowa w Katowicach Ekspozytura w Bielsku 1945 - 1949 o numerze 162. Dla odróżnienia liczy on 19 jednostek, jest zinwentaryzowany i dobrze opisany we wstępie do inwentarza.

Izba Handlowa i Przemysłowa w Brodach

Izba Handlowa w Brodach powołana została w 1850 roku jako trzecia izba w Galicji. Jak inne izby, delegowała swoich przedstawicieli na Sejm krajowy i można ich znaleźć w wykazach posłów, zeskanowanych w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej. Faktycznie przestała działać w trakcie I wojny światowej i już nie podniosła się z upadku. Powstała zresztą w Brodach tylko dlatego, że w czasie zaborów miasto to leżało na granicy między Austrią a Rosją i czerpało korzyści z międzynarodowego handlu. Działo się tak tym bardziej, że w 1779 roku otrzymało przywilej wolnego handlu,

z którego korzystało do roku 1879. Po 1914 roku wskutek wojny i zmian granic utraciło całkiem na znaczeniu^[4]. Jak napisał Stanisław Waschko, Izba "na skutek spustoszeń wojennych, które pociągnęły za sobą nawet zburzenie gmachu Izby, w zmienionych warunkach i to znacznie pogorszonych, nie mogła wyjść z powodu braku funduszy poza ramy opiniodawczo-doradcze"^[5]. Herbert Sand twierdził, że w trakcie walk o miasto Izba straciła wszystko: budynek, kasę, dokumentację, kataster i bibliotekę^[6]. Izba formalnie została zlikwidowana w dniu wejścia w życie rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z 30 listopada 1927 roku o utworzeniu izb przemysłowo-handlowych, wyznaczeniu ich siedzib i okręgów^[7].

Na temat jej archiwaliów autorowi nic nie wiadomo. Pracownia Badań nad Samorządami nie zarejestrowała też żadnego polskiego artykułu poświęconego tej Izbie. Sadok Barącz - autor monografii o Brodach - podał, iż Izba ukonstytuowała się 25 września 1850 roku i wydawała własny biuletyn: "Handelskammerberichte Brodzkie". Uściślając, periodyk Izby zwał się "Berichte der Handelskammer Brody". Jak wynika z kwerendy internetowej badania nad Brodami były prowadzone w Austrii^[8]. Poza tym w polskich zbiorach on line można znaleźć zdjęcie budynku Izby na pocztówce z 1905 roku, które pokazano w aneksie do niniejszej monografii.

Izba Przemysłowo-Handlowa w Bydgoszczy

Izba Przemysłowo-Handlowa w Bydgoszczy powstała w 1875 roku. Do lat 1918 - 1920 była czysto niemiecką izbą handlową (Handelskammer in Bromberg). Znanym prezesem Izby był Lewin Louis Aronsohn (1850 - 1928). Za czasów pruskich wydawała rocznik "Jahresbericht der Handelskammer zu Bromberg", notowany zresztą w bibliografii Estreichera. Potem została przejęta przez Polaków. W latach 1927 - 1929 została zreorganizowana po wejściu w życie rozporządzenia o izbach z 1927 roku. Swoim zasięgiem obejmowała część województwa poznańskiego. W 1933 roku została zniesiona, ponieważ jej okręg podzielono między Izbę gdyńską i Izbę poznańską. Wówczas w jej miejsce powstał bydgoski oddział Izby gdyńskiej. W 1939 roku została przejęta przez Niemców. Pierwszym polskim prezesem Izby był znany gnieźnieński przemysłowiec i filantrop Bolesław Michał Kasprowicz (1859 - 1943).

Akta Izby Przemysłowo-Handlowej w Bydgoszczy przechowywane są w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy. Jest to zespół numer 649, liczący aż 733 jednostek i 8 metrów bieżących akt. Należy podkreślić, iż jest to jeden z niewielu zachowanych w takim rozmiarze zespołów przedwojennych izb. Dlatego też koniecznie powinien być brany pod uwagę w badaniach nad samorządem przemysłowo-handlowym II RP, gdyż może zawierać korespondencję z innymi izbami oraz Związkiem Izb Przemysłowo-Handlowych

(która gdzie indziej się nie zachowała); protokoły konferencji międzyizbowych, dokumenty władz nadzorczych; pisma okólne oraz sprawozdania; informacje na temat polityki eksportowej, wystaw i targów.

Izba Przemysłowo-Handlowa w Gdyni

Izba Przemysłowo-Handlowa w Gdyni powstała w 1931 roku. Początkowo w Gdyni mieścił się Wydział Morski Izby Przemysłowo-Handlowej w Grudziądzu. Izba obejmowała swoim zasięgiem województwo pomorskie. Kierownikiem oddziału, a potem wieloletnim dyrektorem Izby był Józef Kawczyński (1892 - 1957). Prezesem Izby był Stanisław Tor (zm. w 1941 r.) - dyrektor spółki "Paged". Izba została zlikwidowana przez Niemców w 1939 roku.

Brak jest akt przedwojennych Izby gdyńskiej, gdyż zostały zniszczone w czasie wojny. Wiadomości na temat Izby można czerpać z prasy, niepublikowanych źródeł drukowanych, sprawozdań, akt - o ile takowe się znajdują - zawartych w zespołach siostrzanych izb w Krakowie i Poznaniu, a także bydgoskiego oddziału Izby.

Fragmentaryczne akta znaleźć można w zespole numer 75: "Komunalna Kasa Oszczędności miasta Gdyni", gdzie interesować badaczy może teczka o sygnaturze 15 (Izba Przemysłowo-Handlowa - kredyt otwarty; 1931-1934). Ponadto z zespołu numer 217: "Morski Urząd Rybacki w Gdyni" teczka numer 276, gdzie włożono biuletyn Izby "Komunikat z Portu Rybackiego w Gdyni". Jak wynika z danych bibliograficznych "Komunikaty" wydawano nieregularnie od 1934 do 1939 roku. Redaktorem był B. Sotkowski znany z publikacji na temat rybołówstwa.

Skoro omawiane są akta Izby Gdyńskiej, to w tym miejscu warto wskazać na interesujące dokumenty Izby Arbitrażowej Bawełny, Izby Wełny oraz Polskiej Izby Handlu Zagranicznego - Oddział Morski w Gdyni. Akta te wykraczają chronologicznie poza temat rozdziału, dlatego też akta Izby Handlu Zagranicznego zostaną omówione w rozdziale o izbach przemysłowo-handlowych Polski Ludowej.

Jeśli zaś chodzi o akta **Izby Arbitrażowej Bawełny**, to znajdują się one w Archiwum Państwowym w Gdańsku - oddział Gdynia. Zespół otrzymał numer 141 i liczy 36 jednostek, co daje 1 metr bieżący akt. Wśród akt znajdują się statuty z lat 1936 - 1964; dokumenty z otwarcia Izby po wojnie; protokoły posiedzeń; dokumenty komisji; sprawozdania i księgi arbitrażu.

Opracowania dziejów tej Izby podjął się na początku lat siedemdziesiątych Ryszard Pfeiffer^[9]. Izba Arbitrażowa Bawełny została utworzona w latach 1934 - 1935 jako zrzeszenie przemysłowe, na podstawie znowelizowanych w 1934 roku przepisów prawa przemysłowego z 1927 roku^[10]. W okresie II RP działała jako Zrzeszenie Interesentów Handlu

Bawełną w Gdyni, które w latach 1938 - 1939 otrzymało uprawnienia do prowadzenia sądu arbitrażowego. Zostało reaktywowane po II wojnie światowej i przekształcone w Izbę Arbitrażową Bawełny. Na podstawie przepisów ustawy z dnia 30 maja 1989 roku o samorządzie zawodowym niektórych podmiotów gospodarczych, Izba Arbitrażowa Bawełny przemieniła się w obecną Izbę Bawełny w Gdyni^[11].

Oprócz Izby Arbitrażowej Bawełny w Gdyni istniała od 1965 roku **Izba Wełny**, która w 2001 roku została przekształcona w Polską Izbę Odzieżowo-Tekstylną, a w 2011 roku na jej bazie został utworzony Związek Pracodawców Przemysłu Odzieżowego i Tekstylnego^[12]. Akta sprzed przekształcenia w Polską Izbę Odzieżowo-Tekstylną przekazano do Archiwum. Zespół ten liczy 143 jednostki - 4 metry bieżące akt i przypisano mu numer 226. Może być przydatny dla badaczy polityki gospodarczej PRL.

Izba Przemysłowo-Handlowa w Grudziądzu

Izba w Grudziądzu (Handelskammer in Graudenz / Handelskammer zu Graudenz) powstała w 1899 roku. Do lat 1918 - 1920 była Izbą niemiecką, a potem została przejęta przez Polaków. Polskim dyrektorem Izby był Henryk Krupski. Obok izby w Toruniu była jedną z dwóch izb na terenie województwa pomorskiego. Do 1938 roku Bydgoszcz należał bowiem do województwa poznańskiego. Po zniesieniu Izby Handlowej w Toruniu obejmowała swoim zasięgiem województwo pomorskie. W 1931 roku przeniesiono ją do Gdyni, a w Grudziądzu ostał się prawdopodobnie oddział gdyńskiej Izby.

Ścisły zespół aktowy Izby Przemysłowo-Handlowej w Grudziądzu trudno jest odszukać w obecnym czasie. Nie rejestruje go baza SEZAM, nie ma go w zbiorach ani bydgoskiego, ani toruńskiego archiwum. Trzeba więc sięgać do akt Izby bydgoskiej, gdyńskiej i poznańskiej, jak również źródeł drukowanych i czasopism przedwojennych.

Izba Przemysłowo-Handlowa w Katowicach

W 1922 roku powstała w Katowicach polska Izba Handlowa, na mocy rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z 27 czerwca 1922 roku o ustanowieniu Izby Handlowej w Katowicach^[13]. W 1933 roku upodobniła się do pozostałych izb, gdyż wówczas na województwo śląskie rozciągnięto moc obowiązującą rozporządzenia o izbach z 1927 roku. Wtedy została nazwana Izbą Przemysłowo-Handlową w Katowicach. Swoim zasięgiem obejmowała województwo śląskie i posiadała oddział w Bielsku.

Akta Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach - wbrew przypuszczeniom - nie zostały całkowicie spalone przez Niemców. Zniszczeniu prawdopodobnie uległy akta zniemczonej Izby Przemysłowo-Handlowej prowadzonej przez Niemców w latach 1939 - 1945. Ważną jest jednak

informacja, że Niemcy nie zlikwidowali Izby w Katowicach, ale ją przejęli, przekształcili i włączyli w struktury hitlerowskich izb gospodarczych^[14]. Zniesiona przez okupantów została sąsiednia Izba sosnowiecka, gdyż od początku swego powstania była postrzegana jako konkurencyjna dla Katowic i "niemieckiego" Śląska.

Akta Izby katowickiej czasem trudno jest wyszukać w bazach archiwalnych, ale znajdują się w Archiwum Państwowym w Katowicach pod numerem 464. Jest to obszerny zespół, liczący 884 jednostki i 9 metrów bieżących akt. Jest on podzielony na dwie części, obejmujące akta Izby do 1939 roku (sygnatury 1 - 154) oraz od 1945 roku (155 - 884). Dodatkowo należy uwzględnić akta osobowe: 49 jednostek z lat 1922 - 1939.

Akta przedwojenne dotyczą spraw ogólnych i organizacyjnych (protokoły zebrań, sprawozdania); przemysłu (ceny węgla i koks, zamówienia); handlu (kontrola cen, eksport i import, ankiety, statystyka); komunikacji (polityka morska, żegluga na Dunaju); statystyki (kataster, świadectwa przemysłowe); spraw socjalnych (zestawienia płac); szkolnictwa zawodowego; spraw personalnych (wykazy pracowników) oraz - czego nie ma w aktach innych izb - akta komisji wyborczych do Sejmu i Senatu.

Podsumowując, akta Izby katowickiej są ważne dla badaczy samorządu gospodarczego, gdyż dają możliwość porównania działalności izb przemysłowo-handlowych przed wojną z izbami powojennymi. Poza tym uwzględniają specyfikę instytucji gospodarczej działającej na terenie autonomicznego województwa śląskiego, w której udzielało się sporo osób narodowości niemieckiej. Być może pokażą zmiany, jakie zachodziły w Izbie po objęciu władzy na tym terenie przez wojewodę Michała Grażyńskiego.

Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie

Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie powstała w 1850 roku. W latach 1927 - 1929 przeorganizowała się i rozpoczęła działalność na podstawie przepisów polskich, a nie austriackich. Zasięg terytorialny Izby obejmował województwo krakowskie i zachodnią część województwa lwowskiego z Krosnem i Rzeszowem. Wieloletnim dyrektorem Izby był Henryk Mianowski (1882 - 1955). Wcześniej biurem kierował Rudolf Beres. Przed wojną prezesami Izby byli: Wincenty Antoni Kirchmajer (1791 - 1857); Wincenty Marcin Kirchmajer (1820 - 1893); Albert Mendelsburg (1820 - 1911); Jan Kanty Fedorowicz (1858 - 1924); Tadeusz Epstein (1870 - 1939); Jan Brzozowski (1883 - 1941); Antoni Goetz-Okocimski (1895 - 1962). Znanym działaczem Izby krakowskiej był Roger Battaglia (1873 - 1950).

W Archiwum Państwowym w Krakowie osobno zebrano akta przedwojenne oraz osobno powojenne. Pierwsze zgromadzone są w zespole 318 a drugie w zespole numer 731. Akta przedwojenne są najlepiej

przebadane i opracowane przez historyków. Podzielone są na trzy części: 1) akta prezydialne; 2) ewidencję przedsiębiorstw oraz 3) mapy. Są połączone z aktami z XIX wieku i liczą 538 jednostek, co daje 59 metrów bieżących akt. Dla badacza samorządu przemysłowo-handlowego ważne będą akta prezydialne, w szczególności dotyczące spraw organizacyjnych izb przemysłowo-handlowych, działalności Izby, ekspozytury w Rzeszowie utworzonej w związku z budową Centralnego Okręgu Przemysłowego oraz materiały Związku Izb Przemysłowo-Handlowych. Badania ułatwiają sprawozdania Izby dostępne w bibliotekach.

W Archiwum Państwowym w Rzeszowie, w zespole numer 1: "Akta miasta Rzeszowa" jest teczka o sygnaturze 2579, gdzie złożono materiały dotyczące się przemysłu i handlu związane z samorządem przemysłowo-handlowym. Mogą odnosić się albo do Izby krakowskiej, albo Izby lwowskiej. Narodowe Archiwum Cyfrowe pod sygnaturą 1-G-856 przechowuje fotografię z otwarcia w sierpniu 1937 roku rzeszowskiej ekspozytury krakowskiej Izby.

Wracając do archiwum krakowskiego, to pod numerem 634 zawarte jest obszerne Archiwum Götza-Okocimskiego. Z tej rodziny wywodził się ostatni przedwojenny prezes Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie. Krakowianie mają do dyspozycji ponadto akta Kongregacji Kupieckiej w Krakowie od XV do XIX wieku (numer zespołu 33/69) oraz bliźniacze akta od XVIII do XX wieku zgromadzone w zespole numer 532. Kongregacja posiadała wiele oddziałów na terenie Małopolski i Podkarpacia. Jeśli chodzi o jej akta, to Archiwum Państwowe w Krakowie - oddział w Nowym Sączu posiada dwa zespoły: Kongregacja Kupiecka w Nowym Targu (numer zespołu 740) oraz Stowarzyszenie Przemysłowców i Rękodzielników w Nowym Targu (numer zespołu 701).

Na uboczu pozostają: jedna jednostka zespołu numer 536/5 "Izba Stowarzyszeń Przemysłowych i Rękodzielniczych w Krakowie" z 1907 roku; 10 jednostek zespołu numer 532/1: "Zgromadzenie Subiektów Handlowych w Krakowie" z lat 1808 - 1922; jedna jednostka zespołu numer 536/14: "Korporacja Przemysłowa Dorożkarzy Konnych w Krakowie" z lat 1927 - 1937; 40 jednostek zespołu numer 1239: "Zrzeszenie Winiarzy Zaprzysiężonych w Polsce Oddział w Krakowie" z lat 1934 - 1949; a ponadto 24 jednostki zespołu "Izba Stowarzyszeń Rękodzielniczych w Tarnowie" przechowywanego w tarnowskim oddziale krakowskiego archiwum (numer zespołu 210).

Izba Przemysłowo-Handlowa w Lublinie

Izba Przemysłowo-Handlowa w Lublinie swoją działalność rozpoczęła w 1929 roku. Swym zasięgiem obejmowała województwo lubelskie oraz wołyńskie. Do wybuchu II wojny światowej nie utworzono na Wołyniu - mimo

ponawianych projektów - oddziału Izby. Izba przyczyniła się do zorganizowania giełd zbożowo-towarowych w Lublinie oraz Równem.

Specyfiką Izby lubelskiej przed wojną był znaczący - praktycznie 50-procentowy - udział w jej pracach osób pochodzenia żydowskiego. Jak wynika z przeprowadzonej przez autora kwerendy prasowej spory antysemickie przenosiły się na forum Izby. Mimo różnych nacisków, a także kampanii prasowych, polityka władzy Izby była stale ukierunkowana na zachowanie interesów obu grup narodowościowych: polskiej i żydowskiej. Było to zasługą pierwszego prezesa Izby Michała Michniewskiego oraz dyrektorów Teodora Millera (zm. w 1937 r.) i Tadeusza Kryńskiego (ur. 1883). Oprócz Michała Michniewskiego (zm. w 1936 r.) Izbą kierowali Franciszek Papiewski (1879 - 1956) oraz Ignacy Puławski (1886 - 1944).

Pełny zespół Izby Przemysłowo-Handlowej w Lublinie się nie zachował. Jednak akta przechowywane w Archiwum Państwowym w Lublinie (numer zespołu 640) zawierają nieco materiałów przedwojennych. Łącznie obejmują 623 jednostki, 6 metrów bieżących i posiadają inwentarz książkowy.

Dla okresu międzywojennego najważniejsze będą statuty i regulaminy, sprawozdania oraz księga protokołów (sygnatura 4). Dodatkowo pod sygnaturą 13 jest regulamin powoływania księgowych z 1933 roku; sygnaturą 303 drobne materiały o Giełdzie Mięsnej; sygnaturą 366 projekt przeprowadzenia linii kolejowej przez Roztocze; sygnaturami 475 - 477 wykazy przedsiębiorstw; sygnaturami 612 - 614 sprawozdania eksportowe; sygnaturą 617 projekt reform gospodarczych. Interesujące są dzienniki kasowe i memoriałowe (sygnatury 48, 49 i 52), które szczęśliwie dochowały się do naszych czasów. Pozostałe informacje na temat samorządu przemysłowo-handlowego II RP znaleźć można choćby w teczkach z materiałami ze zjazdów izb (sygnatury 127 - 141), a o lubelskich Targach Chmielowych w teście z informacjami prasowymi (sygnatura 158).

Informacji na temat działalności przedwojennej Izby Przemysłowo-Handlowej w Lublinie należy szukać też w aktach Giełdy Zbożowo-Towarowej w Lublinie (zespół numer 643); Aktach miasta Lublina (zespół numer 22); Wydziału Przemysłowego oraz Wydziału Społeczno-Politycznego Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego (zespół numer 403). W aktach Wydziału Ogólnego tegoż Urzędu raczej nie ma materiałów o Izbie, ale pod sygnaturą 269 jest "Sprawozdanie z dorobku dziesięcioletniej działalności władz administracji ogólnej na terenie województwa lubelskiego (w latach 1918 do 1928)..." z numeru 33a "Lubelskiego Dziennika Wojewódzkiego". Napisano w nim: "Wielkie nadzieje w kierunku obrony interesów zawodowych, pokładają sfery kupieckie w uruchomionych obecnie izbach przemysłowo-handlowych" (s. 44).

W aktach lubelskiego oddziału Banku Gospodarstwa Krajowego (zespół numer 646) pod sygnaturą 139 są materiały pożyczki hipotecznej zaciąganej

przez Izbę. Dokumenty na temat budynku Izby są w teczkach Inspekcji Budowlanej miasta Lublina (numer zespołu 22).

Dodatkowe materiały na temat samorządu przemysłowo-handlowego można, będąc w Lublinie, znaleźć w zbiorach specjalnych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego. Będą to zbiory Ewy Gulbinowej (numer zespołu 2061): "Materiały do historii szkolnictwa zawodowego w Okręgu Wileńskim 1932 - 1939"; Jana Dąbrowskiego (numer zespołu 2101): "Etapy. Zbiór materiałów wspomnieniowych" i dodatkowo zespoły numer 2173 oraz 2177.

W Archiwum Państwowym w Zamościu można przejrzeć zespół numer 184: Zakłady Chemiczne "Alwa" inż. A. Waligóry w Szczepieszynie. W zachowanym tam dwóch teczkach o sygnaturach 86 i 87 przechowywana jest korespondencja prowadzona z Izbą w sprawach handlowych.

Uzupełniając sięgnąć można do materiałów zgromadzonych w Archiwum Akt Nowych. W zespole Ministerstwa Opieki Społecznej (numer zespołu 15) znaleźć można sygnaturę 727 z materiałami Poradni Psychotechnicznej lubelskiej Izby. Zaś pod sygnaturami 52 - 53 są projekty utworzenia izb pracy.

Z zespołu Ministerstwa Przemysłu i Handlu (numer zespołu 12) wykorzystać można sprawozdania z działalności ministerstwa; materiały o eksporcie i standaryzacji (na przykład sygnatury 109 - 113). W Archiwum Akt Nowych jest też zespół Ministerstwa Przemysłu, Handlu i Żeglugi rządu emigracyjnego z lat 1939 - 1945 (numer zespołu 132). Można tam znaleźć materiały o izbach polsko-zagranicznych, organizacjach przedsiębiorców, tekst prawa przemysłowego, jak również pożyteczne opracowanie o administracji przemysłowej (sygnatura 1123).

W zespole Najwyższej Izby Kontroli (numer zespołu 7) zawarte są interesujące sprawozdania kontrolne. Nie zawierają one danych o samorządzie gospodarczym, ale rzucają one nowe światło na "sztandarowe" inwestycje II Rzeczypospolitej firmowane przez ministra Eugeniusza Kwiatkowskiego. Budowę zakładów azotowych w Mościcach określono mianem chybionej inwestycji, niepotrzebnej, nieprzemysłowej, realizowanej ze znacznym przekroczeniem budżetu, ewidentną niegospodarnością i marnotrawstwem środków publicznych. Zaś dyrekcji zakładów "Polmin" w Drohobyczu zarzucono nadużycia, zawieranie podejrzanych umów z dostawcami, wypłacanie wygórowanych tantiem, umarzanie długów niesprawdzonym kontrahentom, defraudacje, udzielanie niedozwolonych kredytów, nieprawidłowe księgowanie należności, znaczne braki nafty i benzyny w magazynach, a także brak zabezpieczenia przeciwpożarowego magazynów. Dokumenty te powinny znaleźć swe miejsce w badaniach naukowych nad życiem gospodarczym II RP.

Być może materiały na temat samorządu przemysłowo-handlowego są w aktach Polskiego Instytutu Rozrachunkowego (numer zespołu 669). Autor zastrzega jednak, iż nie badał tego zespołu.

Izba Przemysłowo-Handlowa we Lwowie

Izba Przemysłowo-Handlowa we Lwowie została założona w roku 1850. Po 1927 roku swoim zasięgiem obejmowała wschodnią część województwa lwowskiego, województwa stanisławowskie i tarnopolskie. W 1939 roku została zlikwidowana przez Sowieców. Potem w 1941 roku powstała we Lwowie niemiecka Izba Dystryktowa. W raporcie Delegatury Rządu RP na Kraj tak opisano powstanie tej placówki: "We Lwowie, gdzie bolszewicy zupełnie skasowali Izbę P-H i poniszczili jej archiwa, i urzędnicy, tworzy się obecnie nowa organizacja życia gospodarczego, z tym jednak, że naczelnice stanowiska obejmują obok Niemców Ukraińcy. Dawny dyrektor polski został wprawdzie również zaangażowany, ale w charakterze referenta^[15]". Współcześnie, o obsadzeniu przez Ukraińców reaktywowanej Izby we Lwowie pisał Grzegorz Hryciuk^[16]. W okresie międzywojennym znanymi dyrektorami Izby byli Władysław Byrka (1878 - 1945) oraz Michał Jasiński.

Akta Izby lwowskiej powinny znajdować się w archiwach ukraińskich. Autor nie prowadził kwerendy w tym zakresie. Jeśli chodzi o archiwalia instytucji gospodarczych z terenu województwa lwowskiego, to w skołszyńskim oddziale Archiwum Państwowego w Rzeszowie jest jedna jednostka archiwalna zespołu "Krajowe Towarzystwo Naftowe we Lwowie" (numer zespołu 245/8); a ponadto 7 jednostek zespołu "Izba Pracodawców w Przemyśle Naftowym w Krośnie" (numer zespołu 245/5).

Izba Przemysłowo-Handlowa w Łodzi

Izba Przemysłowo-Handlowa w Łodzi powstała w latach 1927 - 1929. Obejmowała swoim zasięgiem województwo łódzkie. Reprezentowała głównie interesy przemysłu włókienniczego. W okresie międzywojennym prezesem Izby był generał Feliks Maciszewski (1884 - 1957). Wieloletnim dyrektorem Izby był Karol Bajera (1889 - 1972). W 1939 roku Izba została przejęta przez Niemców, gdyż Łódź (jako Litzmannstadt) została wcielona do III Rzeszy i okręgu Rzeszy Kraj Warty.

Akta Izby znajdują się w Archiwum Państwowym w Łodzi. Zebrano je w zespole numer 812 i podzielono na dwie części: do 1940 roku oraz po 1945 roku. Wydaje się, że akta przedwojenne nie są obszerne tematycznie, gdyż obejmują wykazy przedsiębiorstw, dane z rejestru handlowego oraz zestawienia świadectw przemysłowych.

Z ciekawszych zdjęć zawartych w Narodowym Archiwum Cyfrowym można wymienić fotografię samolotów RWD-8 ufundowanych wojsku przez

Izbę wraz ze Zrzeszeniem Producentów Przędzy Bawełnianej (sygnatura zdjęcia 1-P-3004-2).

Izba Przemysłowo-Handlowa w Poznaniu

Izba Przemysłowo-Handlowa w Poznaniu powstała w 1851 roku. W 1919 roku została spolszczona a kierownictwo nad Izłą powierzono komisarzowi rządowemu. W 1923 roku zwołano pierwsze zebranie plenarne w niepodległej Polsce, a w 1927 roku dostosowano organizację Izby do przepisów rozporządzenia o izbach. W okresie II RP do 1938 roku województwo poznańskie było podzielone między Izby w Poznaniu i Bydgoszczy. Po przeniesieniu Bydgoszczy do województwa pomorskiego okręg Izby poznańskiej objął całe województwo poznańskie. W 1939 roku Izba została przejęta przez Niemców. W latach 1918 - 1939 Izłą kierowali: Stanisław Pernaczyński (1872 - 1930); Seweryn Samulski (1866 - 1935); Stefan Kałamajski (1882 - 1949). Wieloletnim dyrektorem Izby był Stanisław Waschko (1895 - 1984).

Zespół Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu znajduje się w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Pod numerem 707 złożono 2458 jednostek, co daje 56 metrów bieżących akt. Obok zespołu Izby krakowskiej jest to największy zbiór akt instytucji samorządu przemysłowo-handlowego w Polsce. Podzielony jest na dwie części: okres międzywojenny oraz okres Polski Ludowej.

Wśród akt przedwojennych znajdują się protokoły z zebrań plenarnych i posiedzeń prezydium; sprawy przemysłu, koncesji i Rejestru Handlowego; kwestie podatkowe (normy dochodowości, podatki scalone, świadectwa przemysłowe, księgi handlowe, ordynacja podatkowa); wymiany handlowej z zagranicą (istotne, gdyż w innych izbach te materiały się nie zachowały); działalności opiniodawczej (projekty aktów prawnych, opiniowanie posunięć władz lokalnych i centralnych); sprawy upadłościowe; szkolnictwa zawodowego; komunikacji; wystaw i targów; turystyki; jak również - co ważne - Związku Izb Przemysłowo-Handlowych. Akta pokazują jak kształtowała się polityka Izby na każdym z tych obszarów. Już pobieżne przejrzanie inwentarza wskazuje, iż w przypadku Izby poznańskiej można znaleźć akta praktycznie z każdego zakresu działalności przewidzianych rozporządzeniem o izbach z 1927 roku oraz przepisami szczególnymi. Ważne będą zebrane tam sprawozdania innych izb oraz korespondencja z nimi prowadzona. Poza tym nasuwa się konstatacja, iż dzięki archiwaliom poznańskim można dostrzec większą różnorodność działań izb przedwojennych w stosunku do izb powojennych. Akta powojenne pokazują, iż rzeczywiście wraz z narastaniem totalitarnego ustroju stalinowskiego następowało

stopniowe centralizowanie i ujednoczanie działalności samorządu przemysłowo-handlowego.

Oprócz zespołu Izby dane archiwalne na jej temat znajdują się także w innych zespołach. W zespole Komunalna Kasa Oszczędności miasta Poznania (numer zespołu 726, sygnatura 88) są akta kredytowe Izby. W zespole numer 740: Zachodnio-Polskie Towarzystwo Kredytowe Miejskie w Poznaniu są teczki numer 392 i 393 z dokumentami pożyczkowymi. Można zajrzeć do zespołu numer 5249, zawierającego spuściznę Stanisława Waschko.

Izba prowadziła szkoły, więc warto sprawdzić akta szkół i kuratorium. Jednak w zespole numer 5517: Liceum Handlowe Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu jest tylko jedna jednostka i są to świadectwa szkolne. W zespole numer 805: Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego w Poznaniu znajduje się przykładowo teczka numer 477 z materiałami Liceum Handlowego Izby.

Jako dodatek służą akta miasta Poznania (zespół numer 474) - dla przykładu teczki numer 2309 i 3245; poza tym przedwojenne akta Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego (numer zespołu 296). Z organów administracji specjalnej wchodzi w grę zespół Inspektorat Pracy X Okręgu w Poznaniu (zespół numer 747), na przykład teczka numer 88. Ciekawostką mogą być akta Starostwa Powiatowego w Nowym Tomysłu (numer zespołu 4350 - sygnatura 1012), gdyż mogą zawierać informacje o wyborach do Izby w 1934 roku. Być może dodatkowe materiały byłyby w teczce numer 121 z zespołu numer 4048: Starostwa Powiatowego w Jarocinie. Podobnie w teczce numer 300, zespołu numer 4383: Akta miasta Lwówka (pow. nowotomyski).

Izba współpracowała ze stowarzyszeniami kupieckimi i zrzeszeniami przemysłowymi. Dlatego też warto zajrzeć do zespołu numer 2103: Związek Towarzystw Kupieckich w Poznaniu.

Jeśli chodzi o akta zakładów przemysłowych, to portal szukajwarchiwach.pl wskazuje zespół numer 755: Związek Zachodnio-Polskiego Przemysłu Cukrowniczego w Poznaniu i teczkę numer 156. Z doświadczenia autora wynika, że warto przejrzeć jak najwięcej inwentarzy zakładów przemysłowych właśnie pod kątem zachowanej korespondencji z Izba.

Dla osób poszukujących zbiorów fotograficznych i audiowizualnych można polecić zespół 4046: Zbiór widokówek, gdzie pod sygnaturą 150 jest pocztówka z widokiem gmachu Izby.

Izba Przemysłowo-Handlowa w Sosnowcu

Izba Przemysłowo-Handlowa w Sosnowcu została utworzona w latach 1927 - 1929. Swoją właściwością obejmowała województwo kieleckie. Znaczny udział w działalności Izby miały sprawy górnicze. W okresie międzywojennym

Prezesami Izby byli Stanisław Gadomski i Zygmunt Sowiński (1892 - 1945), a dyrektorami Ryszard Dittrich i Kazimierz Gadomski^[17]. W Izbie udzielał się Juliusz Braun (1904 - 1990) - doktor nauk prawnych, znany na forum samorządu gospodarczego z publikacji na temat kartelizacji.

Akta tej Izby zostały zniszczone w czasie II wojny światowej. Drobne rzeczy, trudno powiedzieć na ile wartościowe, zebrano w zespole Izba Przemysłowo-Handlowa w Sosnowcu (numer zespołu 2318) w Archiwum Państwowym w Katowicach. Są to cztery jednostki zawierające dokumenty z lat trzydziestych i 1945 roku. Być może dotyczą one odbudowy samorządu przemysłowo-handlowego po II wojnie światowej, gdy nie reaktywowano Izby sosnowieckiej, a izby w Częstochowie i Katowicach. Jednak warto przeprowadzić kwerendę w aktach zakładów przemysłowych, gdzie zachowały się pisma wymieniane z Izbą.

Jeśli chodzi o Archiwum Państwowe w Katowicach, to w zespole numer 906: "Fabryka Szkła dawniej S. Reich i Spółka w Zawierciu" będą to sygnatury 95, a następnie 98 - 102. Na marginesie warto dodać, że pod sygnaturą 96 widnieje sprawozdanie dla niemieckiej Industrie- und Handelskammer in Katowitz z 1941 roku. Zaś pod kolejną sygnaturą 97 - statystyka produkcyjna dla grupy gospodarczej przemysłu szklanego z lat 1940 - 1945. Zespół ten generalnie zawiera sporo interesujących materiałów.

W Archiwum Państwowym w Kielcach (z zastrzeżeniem, że może chodzić o akta z oddziału w Pińczowie) jest zespół numer 176: Cukrownia Łubna w Kazimierzy Wielkiej. Tam trzymana jest jednostka numer 468, zawierająca korespondencję finansową zakładu z Izbą sosnowiecką.

W zbiorach Narodowego Archiwum Cyfrowego zachowała się fotografia siedziby Izby sosnowieckiej (sygnatura I-G-862) pochodząca z archiwum ilustracji Ilustrowanego Kuriera Codziennego. Zaś ze sprawozdań izby sosnowieckiej korzystali badacze z kieleckiego ośrodka badań nad historią społeczną i gospodarczą II RP, między innymi Mieczysław Bolesław Markowski^[18].

Izba Handlowa w Toruniu

Izba Handlowa w Toruniu istniała od 1850 do lat 1927 - 1929. Zespół tej Izby przechowywany jest w Archiwum Państwowym w Toruniu (numer zespołu 202). Liczy jedynie 6 jednostek.

Izba Przemysłowo-Handlowa w Warszawie

Izba Przemysłowo-Handlowa w Warszawie powstała w latach 1927 - 1929. Swoim zasięgiem obejmowała województwo warszawskie. Przez cały okres przedwojenny prezesem Izby i zarazem Prezesem Związku Izb Przemysłowo-Handlowych w Polsce był Czesław Klarner (1872 - 1957).

Dyrektorem Izby był między innymi Stanisław Wartalski (1880 - 1932). Do znanych działaczy zaliczali się Andrzej Wierzbicki (1877 - 1961) i Brunon Sikorski (1896 - 1976).

Przedwojennego zespołu akt Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie nie ma. Nie zachował się w czasie wojny oraz wskutek brakowania akt na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych. Być może część dokumentów znajduje się w aktach przekazanych do Archiwum Państwowego m.st. Warszawy przez ostatniego prezesa Izby - Kordiana Tarasiewicza.

Dla uzupełnienia można sięgnąć do spuścizny Czesława Klarnera w Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (numer zespołu 532, sygnatura 72). Chodzi w tym przypadku o teczkę: "Stosunki społeczno-gospodarcze w odrodzonej Polsce 1918 - 1939. Autograf niedrukowanej pracy: Stosunki społeczno-gospodarcze w Polsce 1918 - 1939".

Zainteresowanym należy polecić dokumenty życia społecznego Biblioteki Narodowej w Czytelnii Dokumentów Życia Społecznego. Są tam materiały izb przemysłowo-handlowych, izb bilateralnych, stowarzyszeń kupieckich i zrzeszeń przemysłowych. Głównie chodzi o druki ulotne, które są dowodem na istnienie wielu, drobnych stowarzyszeń kupieckich na Kresach. Poza tym można zajrzeć do spuścizny Andrzeja Wierzbickiego - rękopisy BN III 9753 - 9756, mikrofilmy 74774 - 74778.

Centralne materiały archiwów warszawskich uzupełnić należy archiwaliami z innych miast. W zbiorach bibliotecznych Oddziału IV Archiwum Państwowego w Krakowie przy ul. Orzeszkowej przechowywane są te czki Państwowej Rady Kolejowej. Są to protokoły z lat 1927, 1930 i 1931. Mogą być one cenne biorąc pod uwagę, że akta przedwojennego Ministerstwa Przemysłu i Handlu uległy zniszczeniu w czasie wojny.

Izba Przemysłowo-Handlowa w Wilnie

Izba Przemysłowo-Handlowa w Wilnie została zorganizowana w latach 1927 - 1929. Obejmowała swoim zasięgiem działania województwa białostockie, nowogródzkie, poleskie i wileńskie. Prezesem Izby był Roman Ruciński, dyrektorem Władysław Barański (1898 - 1944), a wicedyrektorem Mikołaj Szyszkowski - po wojnie ostatni dyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie.

Autor nie prowadził kwerendy na temat akt Izby Przemysłowo-Handlowej w Wilnie. W zbiorach Narodowego Archiwum Cyfrowego umieszczono fotografię fresku autorstwa Józefa Horyda, namalowanego w siedzibie Izby (sygnatura 1-K-3178).

Poza wyżej wymienionymi izbami w polskich archiwach przechowywane są zespoły izb bilateralnych: amerykańsko-polskiej, polsko-bułgarskiej oraz polsko-rumuńskiej. Ciekawe jest to, jak wiele fotografii dotyczących samorządu przemysłowo-handlowego ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego dotyczy właśnie izb polsko-zagranicznych lub zagraniczno-polskich oraz wizyt przedstawicieli państw obcych w polskich izbach. Dzięki temu można precyzyjnie ustalić personalia osób oraz daty wydarzeń i uzupełnia to wiedzę, wyniesioną z kwerendy czasopism.

Amerykańsko-Polska Izba Handlowa i Przemysłowa w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej w Nowym Jorku

Zespół tej Izby znajduje się w Archiwum Akt Nowych (numer zespołu 591). Posiada inwentarz książkowy i liczy 90 jednostek. Z punktu widzenia badań nad polskim samorządem przemysłowo-handlowym wartościowe jest - umieszczone pod sygnaturą 18 - przemówienie Rogera Bataglii na temat działalności izb polsko-zagranicznych.

Izba Handlowa Polsko-Bułgarska w Warszawie

Akta tej Izby również przechowywane są w Archiwum Akt Nowych (numer zespołu 937). Zespół jest niewielki, ponieważ obejmuje tylko 8 jednostek. Zawierają one informacje na temat obrotów handlowych między Polską a Bułgarią, sprawozdania, notatki, materiały o Targach Wschodnich we Lwowie. Najważniejsze są sprawozdania z działalności Izby oraz zestawienia obrotów handlowych. Część z akt jest w języku bułgarskim. Mogą być one przydatne dla historyków gospodarki interesujących się rozwojem handlu kompensacyjnego w drugiej połowie lat trzydziestych.

Izba Handlowa Polsko-Rumuńska w Warszawie

Ten zespół znajduje się w Archiwum Państwowym m. st. Warszawy (numer zespołu 522). Liczy 37 jednostek. Ważne są sprawozdania izby z lat dwudziestych oraz trzydziestych oraz wydawnictwa. Stosunkowo sporo publikacji tej Izby można znaleźć w bibliotekach oraz zespołach innych izb.

Izba Morska w Gdańsku

Jeśli chodzi o lata 1918 - 1939, to być może informacje o polskim samorządzie przemysłowo-handlowym znajdują się w aktach niemieckiej Izby Morskiej w Gdańsku, która znalazła się na terenie Wolnego Miasta Gdańska. Zespół numer 281 liczy 101 jednostek i posiada inwentarz książkowy.

Perspektywy badawcze

W przypadku badań nad izbami przemysłowo-handlowymi II RP łatwiej jest powiedzieć, co zostało przebadane i opublikowane, niż co zostało do zrobienia. Spośród izb jedynie cztery posiadają opracowane monografie naukowe. Są to izby w Łodzi, Krakowie, Lublinie i Poznaniu. Julian Kuciński napisał doktorat o Izbie Przemysłowo-Handlowej w Łodzi, Tomasz Kargol o Izbie Przemysłowo-Handlowej w Krakowie, autor niniejszego tekstu o Izbie Przemysłowo-Handlowej w Lublinie (ale za okres powojenny), a Mirosław Grzelak o Izbie Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu. Z tych prac pierwsza (Kucińskiego) i ostatnia (Grzelaka) pozostają w maszynopisach; druga (Kargola) została wydana, a trzecia (autora) jest na etapie prac wydawniczych. Uprzednio badania nad Izbą lubelską prowadziła Martyna Jurzyk, pisząc rozprawę doktorską pt. "Samorząd gospodarczy województwa lubelskiego w dwudziestoleciu międzywojennym". Ponadto o Izbie krakowskiej wartościowe prace przygotowali: Aniela Kiełbicka, jak również Leszek Zachuta i Andrzej Zdebski. Zaś Izba poznańska doczekała się opracowania autorstwa Andrzeja Zarzyckiego.

Z akt Izby poznańskiej korzystali badacze z ośrodka poznańskiego skupieni wokół prof. Stanisława Wykrętowicza. Artykuły w czasopismach ukazały się o izbach w Bydgoszczy, Gdyni i Polsko-Amerykańskiej Izbie Handlowej. Mimo obszernych źródeł drukowanych, rękopiśmiennych oraz czasopiśmienniczych nie ma opracowania na temat Izby warszawskiej. Nie było - a przynajmniej nic autorowi o tym nie wiadomo - prowadzonych badań w Polsce nad izbami w Wilnie i Lwowie. Brak jest artykułu naukowego o Izbie Handlowej w Brodach, ale po dotarciu do wydawanych przez nią biuletynów oraz uwzględnieniu udziału jej reprezentantów w pracach sejmu galicyjskiego przygotowanie takowego tekstu byłoby możliwe.

Streszczenie

W rozdziale omówiono archiwalia izb przemysłowo-handlowych istniejących w okresie II Rzeczypospolitej. Były to izby w Bielsku, Brodach, Bydgoszczy, Gdyni, Grudziądzu, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Lwowie, Łodzi, Poznaniu, Sosnowcu, Toruniu, Warszawie i Wilnie. Oprócz tego wspomniano o aktach Izby Arbitrażowej Bawełny w Gdyni, Izby Wełny oraz Izby Morskiej w Gdańsku. Osobno wymieniono izby bilateralne: Amerykańsko-Polską; Polsko-Bułgarską oraz Polsko-Rumuńską. Wskazano na możliwości badawcze, jakie dają zespoły akt innych instytucji, w tym zakładów przemysłowych.

Słowa kluczowe

- izby przemysłowo-handlowe
- samorząd gospodarczy
- samorząd przemysłowo-handlowy

Przypisy

[1] Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 15 lipca 1927 r. o izbach przemysłowo-handlowych, Dz. U. 1927 Nr 67, poz. 591.

[2] Oświadczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 12 lipca 1933 r. o wyrażeniu zgody Sejmu Śląskiego na wejście w życie na obszarze województwa śląskiego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 lipca 1927 r. o izbach przemysłowo-handlowych, Dz. U. 1933 Nr 56, poz. 429.

[3] http://www.bielsko.ptt.org.pl/?page_id=93 [dostęp 09.08.2012].

[4] Zob. S. Barącz, Wolne Miasto Handlowe Brody, Lwów 1865, s. 160 [on line]; Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Warszawa 1880 - 1914, t. 1, s. 372 [on line]; <http://homepage.univie.ac.at/boerries.kuzmany/Brody/index.html> [dostęp 09.08.2012].

[5] S. Waschko, Samorząd gospodarczy w Polsce, [w:] Bilans gospodarczy dziesięciolecia Polski Odrodzonej, red. W. Schramm, E. Taylor, S.L. Zaleski, t. 2, Poznań 1929, s. 435.

[6] H. Sand, Rola izb przemysłowo - handlowych w życiu gospodarczem Rzeczypospolitej Polskiej, Katowice 1926, s. 20.

[7] Rozporządzenie z 30 listopada 1927 r. o utworzeniu izb przemysłowo-handlowych, wyznaczeniu ich siedzib i okręgów, Dz. U. RP 1927 Nr 111, poz. 945.

[8] Zob. P. Adelsgruber, L. Cohen, B. Kuzmany, Getrennt und doch verbunden. Grenzstädte zwischen Österreich und Russland 1772 - 1918, Wien 2011; B. Kuzmany, Die Stadt Brody im langen 19. Jahrhundert – Eine Misserfolgsgeschichte?, Dissertation, Wien 2008 [on line].

[9] Zob. R. Pfeiffer, Geneza i dzieje Izby Arbitrażowej Bawełny w Gdyni, Gdańsk 1976.

[10] Zob. rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym, Dz. U. 1927 Nr 53, poz. 468 oraz ustawę z dnia 10 marca 1934 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym, Dz. U. 1934 Nr 40, poz. 350.

[11] <http://www.gca.org.pl/> [dostęp 11.08.2012].

[12] <http://www.textiles.pl/> [dostęp 11.08.2012] oraz informacje uzyskane z wywiadu telefonicznego z pracownikami oddziału Związku w Gdyni w dniu 14 sierpnia 2012 roku.

[13] Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 27 czerwca 1922 r. o ustanowieniu Izby Handlowej w Katowicach, Dz. U. RP 1922 Nr 53, poz. 487.

[14] Na temat niemieckich izb przemysłowo-handlowych w czasie rządów Hitlera zob. opracowanie: T. Hertz, Die Industrie- und Handelskammer zu Berlin: Ein Beitrag zur

Wirtschaftsgeschichte Berlins, Berlin 2008.

[15] Archiwum Akt Nowych, zespół: Delegatura Rządu RP na Kraj, Departament Sprawiedliwości, sygn. 202/IV/2, mfilm 2282/1, k. 22.

[16] G. Hryciuk, Polacy we Lwowie 1939 - 1944. Życie codzienne, Warszawa 2000, s. 202.

[17] Zob. A. Krzemień, Górnictwo węgla kamiennego w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1945 - 1949, rozprawa doktorska, Katowice 2007, s. 33.

[18] Zob. np. M.B. Markowski, Sfery przemysłowe i ziemiaństwo w województwie kieleckim 1918 - 1939, Kielce 1990.

Bibliografia

Źródła

1. Kasprowicz B., Jak powstał Związek Towarzystw Kupieckich w Poznaniu. Jak wyglądał u nas handel i przemysł przed pięćdziesięciu laty, Bydgoszcz 1929.
2. Pierwszy rok pracy w jednorocznych szkołach przysposobienia kupieckiego Izby Handlowej w Katowicach, oprac. W. Piotrowski, Katowice 1928.

Literatura

1. Adelsgruber P., Cohen L., Kuzmany B., Getrennt und doch verbunden. Grenzstädte zwischen Österreich und Russland 1772 - 1918, Wien 2011.
2. Barącz S., Wolne Miasto Handlowe Brody, Lwów 1865.
3. Hertz T., Die Industrie- und Handelskammer zu Berlin: Ein Beitrag zur Wirtschaftsgeschichte Berlins, Berlin 2008.
4. Hryciuk G., Polacy we Lwowie 1939 - 1944. Życie codzienne, Warszawa 2000.
5. Krzemień A., Górnictwo węgla kamiennego w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1945 - 1949, rozprawa doktorska, Katowice 2007.
6. Kuzmany B., Die Stadt Brody im langen 19. Jahrhundert - Eine Misserfolgsgeschichte?, Dissertation, Wien 2008.
7. Markowski M.B., Sfery przemysłowe i ziemiaństwo w województwie kieleckim 1918 - 1939, Kielce 1990.
8. Sand H., Rola izb przemysłowo - handlowych w życiu gospodarczem Rzeczypospolitej Polskiej, Katowice 1926.
9. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Warszawa 1880 - 1914, t. 1.
10. Waschko S., Samorząd gospodarczy w Polsce, [w:] Bilans gospodarczy dziesięciolecia Polski Odrodzonej, red. W. Schramm, E. Taylor, S.L. Zaleski, t. 2, Poznań 1929.

Akty prawne

1. Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 15 lipca 1927 r. o izbach przemysłowo-handlowych, Dz. U. 1927 Nr 67, poz. 591.
2. Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym, Dz. U. 1927 Nr 53, poz. 468.
3. Ustawa z dnia 10 marca 1934 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym, Dz. U. 1934 Nr 40, poz. 350.
4. Rozporządzenie z dnia 27 czerwca 1922 r. o ustanowieniu Izby Handlowej w Katowicach, Dz. U. RP 1922 Nr 53, poz. 487.
5. Rozporządzenie z 30 listopada 1927 r. o utworzeniu izb przemysłowo-handlowych, wyznaczeniu ich siedzib i okręgów, Dz. U. RP 1927 Nr 111, poz. 945.
6. Oświadczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 12 lipca 1933 r. o wyrażeniu zgody Sejmu Śląskiego na wejście w życie na obszarze województwa śląskiego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 lipca 1927 r. o izbach przemysłowo-handlowych, Dz. U. 1933 Nr 56, poz. 429.

Internet

- http://www.bielsko.ptt.org.pl/?page_id=93
- <http://homepage.univie.ac.at/boerries.kuzmany/Brody/index.html>
- <http://www.gca.org.pl/>
- <http://www.textiles.pl/>

Literatura uzupełniająca

1. Dobrowolski H., Krakowska Izba Przemysłowo-Handlowa i jej akta z lat 1850 - 1939, "Archeion" 1965, t. 42.
2. Kargol T., Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie w latach 1850 - 1939. Dzieje - ludzie - polityka gospodarcza, Kraków 2003.
3. Kiełbicka A., Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie 1850 - 1950, Kraków 2003.
4. Kiełbicka A., Przemiany ustrojowo-organizacyjne Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie w latach 1945 - 1951 i jej akta, "Archeion" 1966, t. 43.
5. Kuciński J., Ujednoczenie ustawodawstwa w zakresie samorządu przemysłowo-handlowego w Polsce (1927 - 1939), "Acta Universitatis Lodzensis, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Ekonomiczne" seria III 1977, zesz. 4, s. 21.
6. Landau Z., Zapomniani Ministrowie Skarbu Drugiej Rzeczypospolitej, Warszawa 2005.
7. Mazany M., Izba Przemysłowo-Handlowa w Bydgoszczy i Gdyni w latach 1920 - 1939, "Kronika Bydgoska" 2000, t. 22.

8. Pfeiffer R., Geneza i dzieje Izby Arbitrażowej Bawełny w Gdyni, Gdańsk 1976.
9. Winid B.W., Towarzystwo Polsko-Amerykańskie i Polsko-Amerykańska Izba Handlowa 1919 - 1939, "Niepodległość" 1989, t. 22.
10. Zarzycki A., Wielkopolska Izba Przemysłowo - Handlowa. Tradycja i współczesność 1851 - 2001, Poznań 2001.